

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

12-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Hadjamuratova Matlyuba Xoshimovna</i> O'ZBEKISTONDA TA'LIM TIZIMIDAGI INNOVATSION ISLOHOTLARNING NATIJALARI.....	13-16
<i>Равшанов Махмуд</i> ЗАСЛУГИ АЛИШЕРА НАВОИ В ИЗУЧЕНИИ РАЗВИТИЙ ТЮРКСКИХ ЯЗЫКОВ	17-19
<i>Tursunov Bekzot Yandashevich</i> FARG'ONA VODIYSIDA HASHAR YO'LI BILAN QURILGAN GIDROINSHOOTLAR TARIXIDAN	20-24
<i>Jumaboyev Azizjon Sayfiddin o'g'li, Shenkar Michael</i> SHARQ MAMLAKATLARIDA MIRZO ULUG'BEK ILMIY MEROSINING O'RGANILISHI	25-30
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTON–ROSSIYA ENERGETIK ALOQALARI TARIXI:LUKOYL MISOLIDA	31-36
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> OLIY TA'LIM VA ILMIY-TEXNIK HAMKORLIK: O'ZBEKISTON HINDISTON HAMKORLIGINING ILMIY SALOHİYATI VA ISTIQBOLLARI ...	37-40
<i>Aytmuratova Janilsin</i> FROM THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF ARCHAEOLOGICAL SCIENCE IN KARAKALPAKSTAN	41-44
<i>Toreniyazov Jalgas Yerjanovich, Rzaeva Manzura Abatovna</i> JANUBIY OROL BO'YI SHAHARLARI TARIXI BO'YICHA MANBALAR (SHARQ MANBALARI).....	45-49
<i>Baqoyev Umidjon Shuhrat o'g'li</i> ABBOS I VA VALI MUHAMMADXON O'RTASIDAGI SIYOSIY ALOQALAR	50-55
<i>Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Qodirjonov Omadjon Tavakkaljon o'g'li</i> ANDIJON VILOYATI SUV XO'JALIGI BIRLASHMASI FAOLIYATI TARIXIDAN (1991-1996-YILLAR MISOLIDA).....	56-60
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> XOTIN-QIZLARNING PEDAGOGIK FAOLIYATDA TUTGAN O'RNI: TARIXIY JARAYON VA HOZIRGI TENDENSIYALAR	61-65
<i>Choriyeva Nargiza Ibotovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDA TURIZM SOHASINING HUQUQIY ASOSLARI VA UNING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	66-69
<i>Fayzullayev Oybek</i> O'RTA OSIYO XONLIKLAR TARIXINI O'RGANISH (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHIDAGI RUS MANBALARI ASOSIDA)	70-74
<i>Norboyev Ravshan Saydulla o'g'li</i> SHIMOLI-G'ARBIY BAQTRIYANING ELLINIZM DAVRI ARXEOLGIK YODGORLIKLARI TIPOLOGIYASI	75-79
<i>Rajabova Nazira Shaxobovna</i> O'ZBEK XALQ AFSONALARIDA AYOL OBRAZLARINING TASVIRLARI	80-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Gabbarov Sabit Nietali'evich

QO'Y VA ECHKILAR BOSH SONINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA
PROGNOZLASH VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI
(QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANI MISOLIDA) 85-89

Xolmurotov Fozil

XORAZM VILOYATIDA EKSPORT NATIJALARI VA REAL SEKTOR
RESURSLARI O'RTASIDAGI KO'P O'LCHOVLI BOG'LIQLIK 90-103

Raximov Faxriddin Shavkatovich

TA'LIM TASHKILOTLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING MARKETING
SAMARADORLIGIGA TA'SIRI 104-116

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xoliqov Yunus Ortiqovich

YANGI O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO MADANIYATNI
YUKSALTIRISH STRATEGIYASI 117-121

Farxodjonova Nodira Farxodjon qizi

JADIDLAR MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA
MA'NAVIY QADRIYATLARINING ROLI 122-128

Jumayeva Shaxlo Suyunovna

TALABALARDA INTELLEKTUAL MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI 129-133

Yazdonova Saxiba Kurbanovna, Sanaqulov Sardor Isaqulovich

SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI BOSHQARISH METODIKASI 134-138

Danabayev Xurshid Napasovich

SPORT TURLARI VA FALSAFIY-ESTETIKANING DIALEKTIK TAHLILI 139-142

Shokirov Tohirjon

CHOLG'U SOZLARINING YOSHLARNING MA'NAVIY YUKSALISHIDAGI
O'RNI VA AHAMIYATI (DUTOR VA RUBOB SOZLARI MISOLIDA) 143-148

Raxmatov Alisher Obidovich

YANGI O'ZBEKISTONDA SHAXS ZAMONAVIY IJTIMOYIY JARAYONLARGA
INTEGRATSIYALASHUVINING FALSAFIY TAHLILI 149-152

Abduraxmanova Nodiraxon Xusnutdinovna

HUQUQIY MADANIYAT VA DEMOKRATIYA:
IJTIMOIY FALSAFIY YONDASHUVLAR VA KONSEPSIYALAR 153-158

Axatova Dildora Axtamovna

IBN SINONING "RISOLAYI FIL-HUZN" ASARINING FALSAFIY TAHLILI 159-163

Toshiboboyev Maksud Jalilovich

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA SUN'IY INTELLEKT VA IJTIMOYIY JARAYONLAR
DIALEKTIKASI 164-168

Abdiyev G'ayrat Ergashevich

YANGI O'ZBEKISTON SIYOSIY AMALIYOTIDA YOSHLARNING IJTIMOYIY-SIYOSIY
FAOLLIGINING NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 169-174

<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA O'ZBEK YOSHLARINING MA'NAVIY-AXLOQIY QARASHLARIDAGI O'ZGARISHLAR	175-179
<i>Sodirjonov Muhridin Mahamadaminovich</i> RAQAMLI JAMIYATDA INSON KAPITALI RIVOJLANISHI: NAZARIY VA AMALIY JIHATLAR.....	180-187
<i>Abduraxmonov Xasan Ibroximovich</i> YOSHLAR DUNYOQARASHIDA INNOVATSION TASHABBUSLARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	188-192
<i>Norbo'tayev Islombek Musurmonovich</i> POSTHAQIQAT SIYOSATI: ALTERNATIV AXBOROT OQIMLARI ORQALI DEZINFORMATSIYA	193-198
<i>Ergashev Alijon Boxodirovich</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYAT SHAROITIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHNING TRANSFORMATSIYASI.....	199-203
<i>Elmuradova Surayyo Abdijalilovna</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA OTA-ONA VA BOLA MUNOSABATLARINING YANGI MODEL.....	204-207
<i>Bobamirzayev Abdulaziz</i> RAZIYY AD-DIN AS-SARAXSIY HAYOTI VA ASARLARI HAQIDA ILK MA'LUMOTLAR.....	208-211
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDAGI IJTIMOY O'ZGARISHLAR HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR	212-216
<i>Do'snazarov Mirjalol Esanboy o'g'li</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA HAYOT VA O'LIM MUAMMOSINING FALSAFIY-AXLOQIY MEXANIZMLARI	217-221
<i>Beshimov Xamidjon Sayidovich</i> FALSAFADA INSON QADRI TUSHUNCHASINING MAZMUN-MOHİYATI VA GENEZISI	222-226
<i>Muhammadiyev Bekzod O'ktamjon o'g'li</i> VIRTUAL MULOQOTDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSIYASI VA UNING AXLOQIY JIHATLARI.....	227-231
<i>Kdirbaev Baxadir Berdaxovich</i> AXBOROT JAMIYATIDA MEDIA MADANIYATNING SOTSIOMADANIY TRANSFORMATSIYALARDAGI ROLI.....	232-237
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Mamadaliyeva Naibaxon, Orifboyev Abdulloh</i> O'ZBEK TILIDA "HALOL" VA "HAROM" LEKSEMALARINING ZAMONAVIY SEMANTIK, PRAGMATIK VA SOTSIOMADANIY TAHLILI.....	238-245

<i>Уринбаева Дилбар Базаровна</i> СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПЕСЕН УЗБЕКСКИХ И ТУРЕЦКИХ ПЕВЦОВ НА ОСНОВЕ КОМПЬЮТЕРНОЙ ЛИНГВИСТИКИ: НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ	246-258
<i>Алиева Эльвина Аметовна, Нуруллаева Дилбар Алиевна</i> СИНТАКСИЧЕСКИЙ СПОСОБ ВЫРАЖЕНИЯ ЗНАЧЕНИЯ СРАВНЕНИЯ И ЕГО ОСНОВНЫЕ СРЕДСТВА НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗОВ А.И. КУПРИНА	259-264
<i>Karimov Ulugbek Nusratovich</i> THE POETICS OF THE CHARACTERS' INNER WORLD IN "SPOOK COUNTRY"	265-269
<i>Sodiqova Baxtigul Ibodullayevna</i> POSTMODERN NARRATIVE TECHNIQUES IN JOHN FOWLES' WORKS: AN INTERTEXTUAL, LINGUISTIC, AND AESTHETIC APPROACH.....	270-275
<i>Tokimbetova Gulbahor Abatbayevna</i> QORAQALPOQ MUMTOZ SHOIRLAR LIRIKASINING JANRIY-TEMATIK XUSUSIYATLARI	276-279
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ PUBLITSISTIK MATNLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	280-284
<i>Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna</i> YOLG'IZLIK FENOMENINING SEMANTIK SHAKLLANISHI VA UNING HISSIY TAJRIBADAGI IFODASI.....	285-290
<i>Bobojonov Dilshod Jumakul ugli</i> THE PRAGMATIC AND LINGUO-CULTURAL CLASSIFICATION OF NEWSPAPER HEADLINES.....	291-294
<i>Shamshetova Biybiayim Janibek qizi</i> LINGVISTIKA VA MADANIYATSHUNOSLIKDA ANTROPOSENTRIZM KONSEPSIYASI	295-302
<i>Xaitova Gulhayo Tovasharovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MAKON VA ZAMON KATEGORIYASI DOIRASIDAGI YAQIN-UZOQ OPPOZITSIYASINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	303-307
<i>Mardanova Mohira Davron qizi</i> THE ROLE OF "THE FINANCIER" IN WORLD LINGUISTICS	308-311
<i>Khalilova Shohista Muhammadi qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF UTOPIAN AND ANTI-UTOPIAN MOTIFS IN ENGLISH AND UZBEK PROSE	312-315
<i>Davlatova Shahnoza Muhammadiyevna</i> SUD VA TERGOV MOTIVLARINING ADABIY FUNKSIYASI	316-319
<i>Rustamov Dilshodbek</i> NUTQIY MULOQOT TAVSIFI	320-323
<i>Musayev Akmaljon Ibrogimovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLAR VA TERMINOLOGIK TIZIMNING TALQINI	324-329
<i>Shamsuddinova Diyoraxon Yorqinbek qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK MEDIADISKURSINING LISONIY TAHLILI: TUZILISHI, XUSUSIYATLARI	330-333

<i>Numonova Mashxuraxon Qobiljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "SUV/WATER" KONSEPTINING LISONIY MODELLASHUVI: NOMINATIV VA KOMMUNIKATIV MAYDONLARNING QIYOSIY TADQIQI	334-342
<i>Норкулова Шахло Абдугофур кизи</i> СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ОКРАСКА ПРОЗВИЩ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА КОММУНИКАЦИЮ ...	343-345
<i>Tursunova Javhar Bakir qizi</i> O'ZBEK TILINI LINGVOKULTUROLOGIK YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH	346-350
<i>Xoshimova Mohigul Axmatovna</i> XIX-XX ASRLAR DOSTONCHILIGIDA ADABIY TA'SIR MASALASI	351-355
<i>Омонова Мадина Аслиддиновна</i> ЛЕКСИЧЕСКИЕ ЛАКУНЫ УЗБЕКСКОЙ КУЛЬТУРЫ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ: ПРОБЛЕМЫ НЕПЕРЕВОДИМЫХ КОНЦЕПТОВ	356-361
<i>Abdulkhakova Dilafruz Shamsiddinovna</i> PERSPECTIVES AND THEORETICAL APPROACHES TO FORMULAIC EXPRESSIONS	362-370
<i>Abduraimova Mahliyo Valijon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA GAZ SANOAT TERMINLARINING SHAKLLANISH USULLARI.....	371-373
<i>Rajat Choudhary</i> LATIN: THE TIMELESS LANGUAGE OF MEDICINE	374-377
<i>Клеблеева Резеда Радионовна</i> МИФОПОЭТИКА КАК КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА ЛИТЕРАТУРНОГО ТВОРЧЕСТВА	378-381
<i>Irbutaeva Nigora, Ozodova Dilafruz, Xoliqova Sabina</i> RUS TILIDA SO'ZLASHMAYDIGAN TALABALAR UCHUN RUS TILI DARSLARIDA QO'SHIQ MATERIALLARIDAN FOYDALANISH	382-385
<i>Dilbarjonov Ismoiljon, Gavxaroy Isroiljon qizi</i> SPORT TERMINLARINING UMUMIY XUSUSIYATLARI	386-389
<i>Arapjonova Zebo Otabek qizi</i> THE IMPACT OF ACCENT AND PRONUNCIATION ON COMMUNICATION IN GLOBAL ENGLISH.....	390-394
<i>Qarshiyeva Muxarram Shuxratovna</i> THE ADAPTATION PROCESS OF TERMS BORROWED INTO UZBEK FROM RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES.....	395-399

12.00.00 - YURIDIK FANLAR

<i>Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich</i> JAMOAVIY MEHNAT NIZOLARINI HAL ETISH: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA.....	400-407
<i>Zokirov Sherzod Ilxom o'g'li</i> PROKURATURA ORGANLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI JORIY QILISH ORQALI MUROJAATLAR BILAN ISHLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	408-415
<i>Shermatov Nuriddin, Jamshidbek Ibrokhimov</i> SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV ISHLAB CHIQRISH (AM) INTEGRATSIYASI SHAROITIDA INSON HUQUQLARI HAMDA FUQAROLIK-HUQUQIY JAVOBGARLIKNING NAZARIY-HUQUQIY MUAMMOLARI.....	416-428

<i>G'ulommamatova Parvina Akbarali qizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING KRIPTO-AKTIVLAR SOHASIDAGI JINOYATLARNI OLDINI OLISH VA TARTIBGA SOLISH BORASIDAGI XALQARO-HUQUQIY HAMKORLIGINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	429-435
<i>Djalilov Javoxir Abdumajitovich</i> ISBOT QILISHNING UMUMIY SHARTLARI MAZMUNI VA TASNIFLANISHI	436-443
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI DALILLARNI TO'PLASHDA XALQARO TASHKILOTLARNING O'RNI.....	444-450
<i>Ismailov Bekjon Salixovich</i> NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR MEHNAT HUQUQINI TA'MINLASHNING HUQUQIY KAFOLATLARI TAHLILI	451-456
<i>Mahmarahimov Ixtiyor Baxtiyorovich</i> DAVLAT XARIDLARI VA TENDER SAVDOLARIDA RAQOBATGA QARSHI XATTI-HARAKATLARNING HUQUQIY OQIBATLARI.....	457-463
<i>Almatov Sanjar Zokirovich</i> DINIY EKSTREMIZMGA QARSHI KURASHISHNING HUQUQIY ASOSLARI.....	464-467
<i>Djuraev Farxod Eshboevich</i> JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHDA TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATI USULLARINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI.....	468-473
<i>Sadikova Dilafruz Radjabovna</i> O'ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISH SOHASIDA SUG'URTA MEKANIZMINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI.....	474-481
<i>Сайфиддинов Аклиддин Анваржон огли</i> МЕСТНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КЕНГАШЕЙ И ХОКИМИЯТОВ	482-488
<i>Olimov Abbosjon</i> SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYASI: TUSHUNCHASI, TURLARI VA TARIXIY RIVOJLANISHI.....	489-494

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Djamaldinova Shaxlo Obloberdiyevna</i> TIBBIYOT OLIYGOHI TALABALARIDA HISSIY VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY JIHATLARI	495-500
<i>Муталипова Мавлюда Жунайдуллаевна</i> НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ СУТЬ АКЦИОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА	501-506
<i>Джуманиязов Фарход Улугбекович</i> РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ МЕТОДОВ И ПРИЁМОВ ОБУЧЕНИЯ, НАПРАВЛЕННЫХ НА РАЗВИТИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ И КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ	507-510
<i>Kuvatova Nozima Baxtiyorovna</i> TA'LIM TIZIMIDA O'QITUVCHINING MULOQOT KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH	511-515

<i>Xudayberdiyeva Nilufar Bozorovna</i> TABIIY FANLARNI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH TEKNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	516-519
<i>Pirimbetov Bxit Allabaevich</i> BO'LAJAK O'QITUVCHIDA PEDAGOGIK ARTISTIZMNING TARKIBIY QISMLARI	520-526
<i>Djalolov Furqat Fattohovich</i> TA'LIM SIFATINI TA'MINLASHDA TO'LIQ O'ZLASHTIRISH TEKNOLOGIYASINING ROLI.....	527-531
<i>Uteniyazov Karimbay Kuanishbaevich, Eshmuratov Marat Tangatarovich</i> PEDAGOGICAL STRATEGIES AND THE INTEGRATION OF ICT IN TEACHING FOOD PHYSIOLOGY: INNOVATIVE APPROACHES IN HIGHER EDUCATION	532-538
<i>Habibullayeva Shoirra</i> O'ZBEK TILINI IKKINCHI TIL SIFATIDA O'QITISHDA INTERAKTIV METODLARDAN FOYDALANISHNING TAMOIYILLARI	539-542
<i>Abatov Jalğasbay Orınbaevich</i> TASVIRIY SAN'AT KOMPOZITSIYALARIDA RANGLARDAN FOYDALANISH USULLARI..	543-548
<i>Azzamov Yusuf Rajaboyevich</i> TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA RAQAMLI RESURSLAR VA PLATFORMALAR: TAHLIL VA TASNIF.....	549-553
<i>Джумаева Зарина Бобохон кизи, Жаббарова Паризода Илхомжон кизи</i> МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНЫХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ	554-556

Received: 20 November 2025

Accepted: 1 December 2025

Published: 15 December 2025

Article / Original Paper

AN INTERPRETATION OF THE LEXICAL-SEMANTIC FEATURES AND TERMINOLOGICAL SYSTEM IN ENGLISH AND UZBEK DIPLOMATIC DISCOURSE

Musayev Akmalbek Ibragimjanovich

Lecturer

Andijan State Institute of Foreign Languages

Andijan, Uzbekistan

E-mail: akmalbekibragimovich@gmail.com

Abstract. This article provides a scientific analysis of the lexical-semantic features of English and Uzbek diplomatic discourse, as well as the principles underlying the formation of its terminological system. Diplomatic language represents a specific institutional genre in which linguistic units serve to ensure political neutrality, formal communication culture, calls for compromise, and communicative security. Based on the material of Chapter 2, the study examines the semantic field structure of diplomacy-related terms, their paradigmatic and syntagmatic relations, systems of synonymy and antonymy, the adaptation of international terminology to national discourse, and semantic inconsistencies that emerge in the process of translation. The distinctions in legal force between English terms such as agreement, accord, treaty, and memorandum and their Uzbek equivalents *kelishuv*, *bitim*, *shartnoma*, and *memorandum* are illustrated through examples. Furthermore, the study highlights the use of mitigating lexical devices in Uzbek diplomatic language, indirect attention-drawing strategies, and the linguopragmatic impact of culturally motivated diplomatic etiquette. The findings demonstrate how lexical-semantic differences in the diplomatic discourse of the two languages influence international relations, diplomatic translation, and the effectiveness of intercultural communication.

Keywords: diplomatic discourse, lexical semantics, terminological system, semantic field, synonymy, antonymy, diplomatic translation, linguopragmatics.

INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLAR VA TERMINOLOGIK TIZIMNING TALQINI

Musayev Akmaljon Ibrogimovich

O'qituvchi

Andijon davlat chet tillari instituti

Andijon, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz va o'zbek diplomatik diskursining leksik-semantik xususiyatlari hamda undagi terminologik tizimning shakllanish tamoyillari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Diplomatik nutq o'ziga xos institutsional janr bo'lib, undagi til birliklari siyosiy neytrallik, rasmiy muloqot madaniyati, murosaga chaqiruv va kommunikativ xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Tadqiqotda 2-bob material asosida diplomatizmga xos terminlarning semantik maydon strukturasi, ularning paradigmatic va syntagmatic munosabatlari, sinonimiya-antonomiya tizimi, xalqaro terminlarning milliy diskursga moslashuvi va tarjima jarayonida yuzaga keladigan semantik nomuvofiqliklar tahlil etiladi. Ingliz tilidagi *agreement*, *accord*, *treaty*, *memorandum* kabi terminlarning huquqiy kuch darajasi va ularning o'zbek tilidagi *kelishuv*, *bitim*, *shartnoma*, *memorandum* kabi muqobillari orasidagi semantik tafovutlar misollar asosida yoritiladi. Shuningdek, o'zbek diplomatik tilida yumshatuvchi leksik vositalar, e'tibor qaratishning bilvosita usullari va madaniy jihatdan motivatsiyalashgan diplomatik etiketning lingvopragmatik ta'siri ochib beriladi. Tadqiqot natijalari ikki til diplomatik diskursidagi leksik-semantik tafovutlarning xalqaro aloqalar, diplomatik tarjima va madaniyatlararo muloqot samaradorligiga ta'sirini ko'rsatadi.

Kalit soʻzlar: diplomatik diskurs, leksik-semantika, terminologik tizim, semantik maydon, sinonimiya, antonimiya, diplomatik tarjima, lingvopragmatika.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I12Y2025N58>

Diplomatik diskurs zamonaviy tilshunoslikda davlatlararo munosabatlarni til orqali tartibga soluvchi maxsus kommunikativ tizim sifatida talqin qilinadi. Undagi til birliklari rasmiylik, betaraflilik, hushyorlik, vaziyatni yumshatish, konfliktni oldini olish va tomonlar oʻrtasida oʻzaro ishonchni mustahkamlash vazifalarini bajaradi. Shu bois diplomatik nutqning leksik tizimi umumxalq tilidan farqlanib, alohida semantik qatlam hosil qiladi. Olimlar taʼkidlaganidek, diplomatik diskursning lugʻaviy tarkibi institutsional normalarga qatʼiy boʻysunadi va undagi soʻzlar konnotativ cheklanganlik, bahosizlik va neytral semantikani saqlashi bilan ajralib turadi [1, 87].

Diplomatik terminologiya alohida leksik qatlam boʻlib, unda soʻzlar koʻpincha tor maʼnoda qoʻllanadi va aniq diplomatik-huquqiy mazmunga ega. Masalan, ingliz tilidagi *agreement, accord, treaty, memorandum* kabi birliklar oʻzaro mazmuniy yaqinlikka ega boʻlsa-da, ularning har biri turli darajadagi majburiyat va rasmiylikni bildiradi. Oʻzbek nutqida esa bu birliklarning aksariyati kelishuv yoki bitim soʻzlari orqali umumlashtiriladi. Bu esa oʻzbek diplomatik tilida semantik elastiklik yuqoriligini koʻrsatadi [2, 144].

Diplomatik diskursda sinonim va antonim munosabatlar muhim semantik yuk koʻtaradi. Ingliz tilida **express concern, voice concern, raise concern** kabi birliklar diplomatik xavotir darajasini bosqichma-bosqich ifodalasa, oʻzbek tilida **tashvish bildirdi, xavotir bildirdi** kabi shakllar vaziyatga koʻra semantik jihatdan oʻzaro almashinadi. Bu farq milliy kommunikativ urf-odat bilan izohlanadi [3, 54].

Diplomatik tilning leksik tizimi xalqaro kommunikatsiya taʼsiri natijasida yillik oʻzgarish va yangilanishlarga uchrab boradi. Ingliz tili diplomatiyada asosiy ish tili sifatida xalqaro diplomatik terminlarning shakllanishiga bevosita taʼsir koʻrsatmoqda. Shu sababli **protokol, status-kvo, demarsh** kabi xalqaro birliklar oʻzbek diplomatik diskursida ham qoʻllanmoqda. Bunda ularning bir qismi toʻgʻridan-toʻgʻri oʻzlashtirilsa, bir qismi kalkalash yoʻli bilan moslashtiriladi [4, 203].

Shu maʼnoda, ingliz va oʻzbek diplomatik diskursidagi leksik semantik farqlarni oʻrganish diplomatik tarjima amaliyotini takomillashtirish, xalqaro muloqotda maʼno yoʻqotilishining oldini olish, shuningdek, madaniyatlararo pragmatik toʻqnashuvlarni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot diplomatik terminlarning qiyosiy-lingvistik tahlili orqali ikki til diplomatik diskursidagi farqlarning nazariy va amaliy xususiyatlarini yoritishga xizmat qiladi [5, 119].

Ushbu tadqiqotda ingliz va oʻzbek diplomatik diskursidagi leksik semantik va terminologik birliklarni aniqlash, tasniflash hamda qiyosiy tahlil qilishga yoʻnaltirilgan kompleks metodlar qoʻllandi. Tadqiqot korpusini **rasmiy bayonotlar, qoʻshma deklaratsiyalar, memorandumlar, bitimlar, tashqi ishlar vazirliklari** tomonidan eʼlon qilingan axborotlar, xalqaro tashkilotlarning ingliz va oʻzbek tillaridagi diplomatik matnlari tashkil etdi. Matnlar tanlashda ularning rasmiyligi, diplomatik janrga mansubligi va ikki tomonlama hamda koʻp tomonlama diplomatik aloqalarni aks ettirishi asosiy mezon boʻldi. Ushbu korpusga **BMT, YEIning rasmiy bayonotlari, Oʻzbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligining axborotlari, “Joint Statement”, “Declaration”, “Memorandum of Understanding”** kabi hujjatlar kiritildi.

Tadqiqotda tavsifiy metod yordamida diplomatik terminlarning mazmun doirasi, qo'llanish chegarasi, semantik xususiyatlari va funksional belgilarini aniqlash amalga oshirildi. Masalan, ingliz tilidagi **"We welcome the initiative"** ifodasi bayonnomalarda ijobiy diplomatik kayfiyatni bildirish uchun qo'llanishi, o'zbek matnlarida esa **"Tashabbus qo'llab-quvvatlandi"** tarzida neytralroq berilishi tavsifiy tahlil orqali aniqlashtirildi [1, 87]. Ushbu yondashuv orqali terminlarning tor ma'nodagi qo'llanishi, bahosizlik va institutsional neytrallikka moyilligi oydinlashtirildi.

Qiyosiy metoddan foydalanilib, ingliz va o'zbek tillaridagi diplomatik terminlarning ekvivalentlik darajasi, semantik mosligi va nomuvofiqliklari taqqoslab tahlil qilindi. Masalan, **treaty-shartnoma, agreement-kelishuv, accord-bitim, memorandum-memorandum** kabi terminlarning ma'no kuchlanishi, huquqiy statusi va rasmiylik darajasi farqlari ko'rsatildi. Masalan, BMT hujjatlarida **"treaty"** xalqaro-huquqiy majburiyat kuchiga ega ekanligi bilan ajralib turadi, o'zbek matnlarida esa **"shartnoma"** ko'pincha sinonim sifatida keng qo'llanadi, ba'zan **"bitim"** bilan almashtiriladi [2, 144]. Bu esa ayrim hollarda diplomatik-huquqiy mazmunning noaniqlashuviga olib kelishi mumkin.

Komponent tahlil usuli orqali mazmun jihatidan yaqin diplomatik birliklarning sematik tarkibi aniqlanib, ularni farqlovchi mikroma'no qatlamlari ochildi. Misol tariqasida **agreement, accord, treaty** terminlarining mazmuni kelishilgan pozitsiya darajasi, huquqiy majburiyat kuchi, muzokara bosqichlari va siyosiy mas'uliyat mezonlari asosida segmentlashtirildi. Masalan, **"accord"** ko'proq murosaga erishilgan kelishuv bosqichini bildiradi, **"agreement"** kelishilgan umumiy prinsiplarni ifodalasa, **"treaty"** rasmiy ratifikatsiyani talab etuvchi majburiy kuchga ega hujjat sifatida belgilandi [3, 54].

Diskursiv tahlil orqali terminlarning real kommunikativ vazifasi, kontekstual qo'llanilishi, nutqdagi pragmatik vazifasi va davlatlararo muloqotdagi strategik ahamiyati ko'rsatildi. Masalan, ingliz diplomatik bayonotlarida **"We strongly condemn the attack"** ifodasi ochiq tanqid va qat'iy pozitsiyani bildirsa, o'zbek diplomatik matnlarida **"Tomonlar mazkur holatni qoraladi"** kabi yumshatilgan variant uchrashi aniqlangan [4, 203].

Lingvokulturologik yondashuv o'zbek diplomatik nutqidagi yumshatish (evfeminatsiya), ijobiy baho berish, yuz-saqlash (face-saving) va murosaga yo'naltirilgan madaniy normaning leksik semantik ifodasini aniqlash imkonini berdi. Misol sifatida, ingliz diplomatiyasida **"We urge immediate action"** shakli aniq talabni bildirsa, o'zbek matnlarida o'rniga **"Tomonlar zarur choralarni ko'rish lozimligini ta'kidladilar"** kabi yumshoqroq variant qo'llanishi milliy diplomatik etiketning tilga ta'siri sifatida izohlandi [5, 119].

Tahlil natijalariga ko'ra ingliz va o'zbek diplomatik diskursida leksik semantika va terminologiya tizimi umumiy xalqaro diplomatik me'yorlarga asoslangan bo'lsa-da, ularning mazmuniy tashkiloti, qo'llanish chegarasi, ma'no kuchlanishi, pragmatik yuklamasi va nutqiy ta'sirchanlik vositalarida sezilarli farqlar mavjud. Ushbu farqlar ikki til diplomatik nutqining shakllanishida milliy madaniyat, siyosiy muloqot an'analari, diplomatik etiket va lingvopragmatik normalarning hal qiluvchi omil ekanini ko'rsatadi.

Birinchidan, ingliz diplomatik terminlarida semantik iyerarxiya aniq belgilangan bo'lib, termin tanlovi hujjatning huquqiy kuchi, rasmiylik darajasi va majburiyat shakliga qarab farqlanadi. Masalan, **agreement** va **memorandum** ko'proq elastik hamkorlikni bildirsa, **treaty** va **convention** qat'iy huquqiy kuchga ega xalqaro majburiyatni anglatadi. 2023 yilda imzolangan **UK-Japan Joint Leaders Statement** matnida **cooperation agreement** termini

qo'llanib, tomonlar kelajakdagi hamkorlik yo'nalishlari va niyatlarini belgilab o'tgan. Aksincha, **NATO Treaty** matnida treaty termini qat'iy mudofaa majburiyatini yuklovchi asosiy termin sifatida qo'llangan. O'zbekiston diplomatik amaliyotida esa **kelishuv, bitim, shartnoma, konvensiya** terminlarining qo'llanishida aniq iyerarxiya kam kuzatiladi. Masalan, "O'zbekiston–Qozog'iston o'rtasida yangi hamkorlik kelishuvi imzolandi" sarlavhasida kelishuv termini aslida "hamkorlik bo'yicha memorandum" darajasidagi hujjatni ifodalagan, bu esa semantik noaniqlikni yuzaga keltirgan [1, 87].

Ikkinchidan, sinonimiya va antonimiya diplomatik nutqda axborotni nozik tarzda yetkazish, vaziyatga mos diplomatik ohangni tanlash, siyosiy safarbarlik darajasini belgilash va muloqot keskinligini boshqarishda muhim rol o'ynaydi. Ingliz tilidagi **express concern, voice concern, raise concern** kabi birliklar diplomatik xavotir darajasini bosqichma-bosqich oshiradi. Yevropa Kengashi 2022 yilgi bayonotida "**We raise serious concern regarding the escalation**" iborasi qo'llanib, diplomatik xavotirning yuqori bosqichi bildirildi. O'zbek matnlarida esa "**tashvish bildirdi**", "**xavotir bildirdi**", "**chuqur tashvish bildirdi**" shakllari tanlansa-da, ularning semantik farqlanish darajasi qat'iy standartlashmagan bo'lib, ko'pincha vaziyatning nozikligi, siyosiy muhit va muomala odobi bilan belgilanadi. Antonimik juftliklar **stability-escalation, cooperation-confrontation, constructive dialogue-pressure** ingliz diplomatik nutqida keskin semantik oppozitsiya hosil qilsa, o'zbek diplomatik matnlarida "**barqarorlik-keskinlashuv**", "**hamkorlik-qarama-qarshilik**", "**konstruktiv muloqot-bosim**" shaklidagi leksik juftliklarda salbiy komponent odatda yumshatiladi [2, 144]. Bu madaniy diplomatiya strategiyasi bilan izohlanadi.

Uchinchidan, xalqaro terminlarning o'zlashtirilishi va milliy diplomatik diskursga integratsiyalashuvi davom etmoqda. Ingliz diplomatik tilidan olingan **protokol, status-kvo, demarsh** kabi terminlar o'zbek tilida ham qo'llanmoqda. Masalan, "**Tomonlar protokolga muvofiq muzokaralar tartibini belgilab oldilar**" kabi jumladan foydalaniladi. Ba'zan kalkalash yo'li bilan mazkur holat, diplomatik tashabbus, o'zaro manfaat kabi variantlar shakllanadi. Xalqaro atamalarni to'g'ridan-to'g'ri o'zlashtirish (protokol) va milliyashtirish (o'zaro manfaat) jarayonining parallel kechayotgani o'zbek diplomatik terminologiyasining yangilanayotganini ko'rsatadi [3, 54]. Shu bilan birga, SHHT, MDH, O'zbekiston–Turkiya Qo'shma Bayonotlari tilida ingliz diplomatik terminlarining o'zbek nutqiga ko'chishi kuchaygani aniqlandi.

To'rtinchidan, tarjimada semantik nomuvofiqliklar diplomatik mazmunning to'liq aks etmasligiga olib kelishi mumkin. Masalan, framework agreement termini ingliz tilida kelgusi muzokaralar uchun asos bo'ladigan dastlabki kelishuv hujjatini anglatadi, o'zbek tilidagi "**asosiy kelishuv**" shakli esa vaqtinchalik, noaniq va shartli xarakterni to'liq ifodalamaydi. Xuddi shuningdek, confidence building measures "**ishonchni mustahkamlash choralari**" deb tarjima qilinsa-da, ingliz variantidagi institutsionallik, xavfsizlik tizimida qo'llanishi va diplomatik mexanizm sifatidagi maxsus semantik yuklama yo'qoladi [4, 203].

Beshinchidan, o'zbek diplomatik diskursida madaniy motivlangan yumshatish strategiyasi ustuvorlik qiladi. Ingliz bayonotlarida "**We strongly condemn the attack**" kabi keskin, aniq pozitsiya bildiruvchi shakllar qo'llansa, o'zbek nutqida "Tomonlar mazkur holatni qoraladi", "Tomonlar vaziyatdan afsus bildirdi", "**Tomonlar muloqot orqali vaziyatni yumshatish zarurligini ta'kidladilar**" kabi yumshoq variantlar ustunlik qiladi. Bu esa yuzni

saqlash, murosaa madaniyatini qo'llash va diplomatik muloqotni keskinlashtirmaslik tamoyili bilan bog'liq [5, 119].

Umuman olganda, natijalar ingliz va o'zbek diplomatik diskursi terminologiyasi o'rtasida semantik struktura, huquqiy iyerarxiya, pragmatik yuk, xalqaro integratsiya darajasi va milliy madaniy norma ta'siri bo'yicha sezilarli tafovutlar borligini ko'rsatdi.

Olingan natijalar ingliz va o'zbek diplomatik diskursida leksik semantika va terminologiya tizimining shakllanishi, qo'llanishi hamda pragmatik talqinida ijtimoiy siyosiy muhit, milliy madaniy me'yorlar va diplomatik etiketning muhim omil sifatida namoyon bo'lishini ko'rsatdi. Diplomantik terminlarning semantik yuklanishi, huquqiy iyerarxiyasi, sinonimik va antonimik paradigmasi, shuningdek milliy madaniyatning leksik tanlovga ta'siri ikki diskursni farqlovchi asosiy xususiyatlar sifatida belgilandi. Bu holat diplomatikaning lingvokulturologik tabiatga ega ekanligini tasdiqlaydi, ya'ni diplomatik til universal xalqaro me'yorlar bilan bir qatorda milliy mentalitet va til siyosatidan oziqlanadi.

Birinchidan, ingliz diplomatik tilida terminlarning qat'iy iyerarxik tizimda shakllanishi xalqaro huquqiy doktrinaga mos keladi. **Treaty, convention, pact, agreement** kabi terminlarning har biri hujjatning huquqiy kuchi va majburiyat darajasiga ko'ra farqlanadi. Bu aniq tizim diplomatik matnda notog'ri ma'no talqinini istisno etadi. O'zbek diplomatik matnlarida esa **kelishuv, bitim, shartnoma** kabi terminlarning qo'llanishida ba'zan semantik noaniqlik uchrashi aniqlangan. Masalan, "**O'zbekiston–Koreya o'rtasida hamkorlik bo'yicha kelishuv imzolandi**" sarlavhasi asl hujjat mohiyati jihatidan "**Memorandum of Understanding**" bo'lgan holatlar qayd etilgan [1, 87]. Bu holat tarjima jarayonida terminologik standartlashtirishning zarurligini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, sinonimik vositalarning qo'llanishidagi farqlar ingliz va o'zbek diplomatik muloqotida nutqiy yumshoqlik darajasi turlicha ekanini ko'rsatdi. Ingliz diplomatik bayonotlarida **express concern, voice concern, raise concern** kabi birliklarning bosqichma-bosqich kuchayishi diplomatik signalizatsiya sifatida xizmat qiladi. Bunday leksik gradatsiya tashqi siyosiy vaziyatni ogohlantirish mexanizmi vazifasini bajaradi. O'zbek diplomatik nutqida bu birliklar vaziyatga moslashgan holda qo'llansa-da, ularning semantik kattalashuvi ko'proq kontekstdan kelib chiqadi. Bu o'zbek diplomatiyasida konfliktni keskinlashtirmaslik va muloqotda muvozanatni saqlash tamoyiliga asoslanganligini ko'rsatadi [2, 144].

Uchinchi muhim jihat o'zbek diplomatik diskursida madaniy xususiyatlarning ustuvorligidir. Ingliz tilidagi "**We strongly condemn**" iborasi qat'iy pozitsiya va prinsipial siyosiy bahoni anglatadi. O'zbek tilida esa bu mazmun "**Tomonlar mazkur holatni qoraladi**", "**vaziyatdan afsus bildirdi**", "**o'zaro hurmat va muloqot orqali yechim topish zarurligi ta'kidlandi**" kabi yumshatilgan lisoniy birliklar orqali ifodalanadi. Bu evfeminatsiya, yuz saqlash va murosaa madaniyatining tilga ko'chgan ko'rinishidir [3, 54]. Mazkur lingvokulturologik farq o'zbek diplomatik tili nafaqat kommunikativ maqsadni, balki ijtimoiy axloq me'yorlarini ham aks ettirishini tasdiqlaydi.

To'rtinchidan, xalqaro diplomatik atamalarning o'zbek tiliga o'zlashtirilish jarayoni ikki yo'nalishda kechayotgani aniqlandi: to'g'ridan-to'g'ri o'zlashuv (protokol, demarsh, status-kvo) va mazmuniy kalkalash (o'zaro manfaat, mazkur holat, tashabbusni qo'llab-quvvatlash). Bu ikki jarayonning parallel davom etishi milliy diplomatik tilning xalqaro standartlarga mos ravishda modernizatsiya qilinayotganini ko'rsatadi. Biroq ayrim holatlarda kalkalash usuli nutqning tabiiyligini susaytirishi yoki ma'no noaniqligini keltirib chiqarishi mumkin [4, 203].

Umuman olganda, muhokama shuni ko'rsatadiki, ingliz diplomatik diskursi aniq huquqiy iyerarxiya, keskin baholash, semantik aniqlik va ochiq signalizatsiya strategiyasiga asoslanar ekan, o'zbek diplomatik diskursi esa murosa, ijobiy muhitni saqlash, yumshoqlik, bilvosita ifoda va madaniy odob me'yorlariga tayangan holda shakllanadi. Bu farqlar ikki til diplomatiyasini o'zaro tarjima qilish va semantik moslashtirish jarayonida alohida e'tibor talab etadi [5, 119].

Ushbu tadqiqot natijalari ingliz va o'zbek diplomatik diskursining leksik semantik hamda terminologik xususiyatlari mazmuni, qo'llanish tamoyillari va pragmatik yuklanishi jihatidan sezilarli farqlarga egaligini ko'rsatdi. Ingliz diplomatik tilida terminlarning qat'iy iyerarxik tizimga asoslanishi xalqaro huquqiy normalar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, **treaty, convention, pact, agreement** kabi birliklarning qo'llanishida aniq semantik chegaralanish kuzatildi. O'zbek diplomatik matnlarida esa kelishuv, bitim, shartnoma kabi terminlarning ko'p hollarda bir-birining o'rnida qo'llanishi, ayrim vaziyatlarda esa hujjat mazmunining noaniq ifodalanishiga sabab bo'layotgani aniqlandi. Bu holat diplomatik tarjimada terminologik standartlashtirishning dolzarbligini belgilaydi.

Sinonimiya va antonimiya munosabatlari orqali ingliz diplomatik nutqida gradatsiya asosidagi signalizatsiya strategiyasi shakllangan bo'lsa, o'zbek diplomatik diskursida mazkur birliklar vaziyatga mos holda yumshatilgan semantik ohangda qo'llanishi aniqlangan. Ingliz nutqida express concern, raise concern yoki strongly condemn kabi yuqori darajadagi diplomatik ogohlantirish shakllari aniq va keskin ifodalansa, o'zbek matnlarida "mazkur holat qoralandi", "tashvish bildirildi", "afsus bildirildi" kabi yumshoq variantlar ustunlik qiladi. Bu o'zbek diplomatik tilining milliy madaniyat, muomala odobi va murosa tamoyillariga tayanganligini tasdiqlaydi.

Shuningdek, xalqaro diplomatik terminlarning o'zbek tilida ikki yo'nalishda rivojlanayotgani – to'g'ridan-to'g'ri o'zlashtirish va kalkalash – aniqlangan bo'lib, bir tomondan, xalqaro diplomatik standartlarga moslashuv, ikkinchi tomondan milliy diplomatik tilning ichki rivoji va tabiiylashuviga xizmat qilmoqda. Biroq ayrim terminlar tarjimasida semantik nomuvofiqliklar mavjudligi diplomatik matnlarning mazmunini to'liq aks ettirmasligi xavfini keltirib chiqaradi. Shuning uchun ingliz–o'zbek diplomatik terminlarining maxsus ikki tilli izohli lug'atini yaratish, ekvivalentlik darajalarini belgilash hamda tarjimaning yagona standartlarini ishlab chiqish zarur.

Umuman olganda, tadqiqot ingliz va o'zbek diplomatik diskursining leksik semantik tizimi o'rtasida universal diplomatik me'yorlar bilan bir qatorda milliy madaniy omillar, diplomatik etiket va siyosiy nutq strategiyalariga tayangan holda shakllanuvchi farqlar mavjudligini asosli ravishda ko'rsatdi. Bu natijalar kelgusida diplomatik tarjima nazariyasi, ikki tilli terminologiya va diplomatik nutq pragmatikasi yo'nalishida ilmiy tadqiqotlarni yanada rivojlantirish imkonini beradi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Ibragimov A. Diplomatiik til va nutq madaniyati. Toshkent Fan 2021.
2. Xasanov B. Xorijiy siyosiy matnlar tarjimasi masalalari. Toshkent Yangi asr avlodi 2020.
3. Телия В. Н. Русская фразеология Семантика прагматика культура. Москва Наука 1996.
4. Safarov Sh. Lingvokulturologiya asoslari. Toshkent Fan 2019.
5. Карпова Т. Г. Дипломатический дискурс и его языковые особенности. Москва ИНИОН РАН 2017.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).